

Agrarische sector terug op normaal groeipad

Productie in 2011 naar recordwaarde van € 26 miljard

De productiewaarde van de agrarische sector stijgt dit jaar naar verwachting met 4%, een stuk minder dan in het topjaar 2010. Voor varkenshouders zijn de vooruitzichten erg onzeker, voor pluimveehouders ronduit somber. In de eierbranche is voor het tweede achtereenvolgende jaar sprake van achteruitgang. Voor akkerbouwers lijkt het perspectief dit jaar het gunstigst. De krapte op de wereldmarkt leidt tot aanhoudende prijsstijgingen. Ook voor bloemen- en plantenkwekers, groente- en fruittelers en melkvee- en kalverhouders biedt 2011 positieve groeivoorzichten. Een naar verwachting duurder wordende euro zet de uitvoer naar landen buiten de eurozone onder druk. De door de recente dioxinecrisis bij onze oosterburen weggevallen vraag naar varkensvlees en eieren kan de export naar de belangrijke Duitse afzetmarkt de komende maanden dempen.

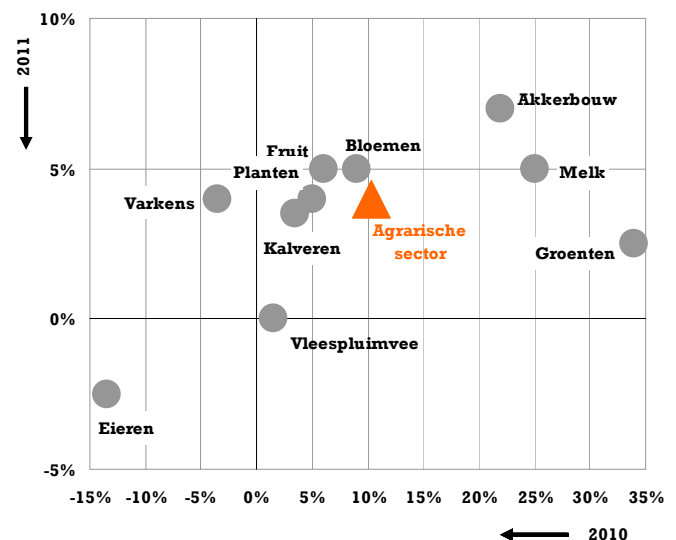
Gunstig groeiperspectief voor meeste agrarische sectoren

In het afgelopen jaar heeft de agrarische sector zich volledig hersteld ten opzichte van 2009. Door extreme weersomstandigheden gedurende grote delen van 2010 vielen de oogsten tegen, terwijl de vraag aantrok. Dankzij deze krapte op de markten stegen de prijzen zo sterk, dat de productiewaarde toenam met 10% (€ 2,3 miljard) tot een recordniveau van € 25 miljard. Dit jaar komt daar naar verwachting € 1 miljard bij. Akkerbouwers en melkveehouders behoorden vorig jaar tot de sterkste groeiers (zie figuur 1) en zullen ook dit jaar goed draaien. De groei in de groenteteelt keert dit jaar terug naar normale proporties. Het merendeel van de tuinbouwbedrijven bleek na het rampjaar 2009 weer in staat om aan de financiële verplichtingen te voldoen. Vooral telers van tomaat, komkommers en Phalaenopsis draaiden een goed jaar en konden veelal prima voldoen aan de financiële verplichtingen. Concreet vertaalt zich dit in nieuwe plannen voor uitbreidingsinvesteringen.

Volgens ING Economisch Bureau was de crisis in 2009 voor melkveehouders hevig, maar tijdelijk en is het vorig jaar ingezette herstel van structurele aard. Dit is het gevolg van de aanhoudend groeiende markt vraag, vooral vanuit China en

Rusland. Wij verwachten dat ook dit jaar de gemiddelde melkprijs boven de rekenprijs uitkomt. Voor akkerbouwers wijzen alle signalen op de wereldtermijnmarkten voor 2011 op een prima prijsontwikkeling.

Figuur 1 Verwachte ontwikkeling productiewaarde agrarische sectoren in 2010 en 2011

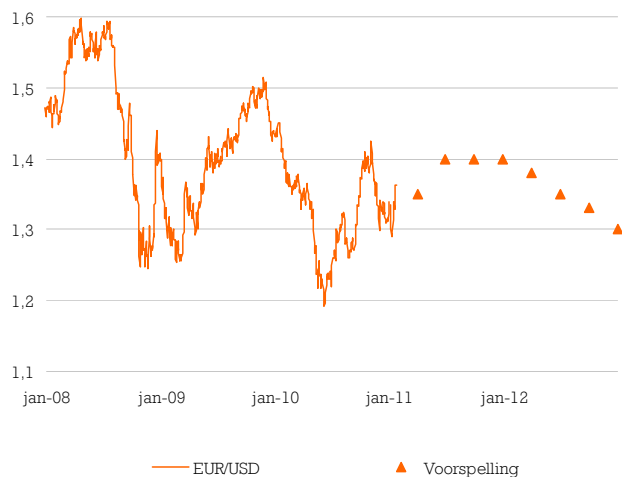

Bron: LEI en ING Economisch Bureau

Dollar in 2011 zwakker, Britse pond sterker

ING Economisch Bureau verwacht dat de euro/dollar koers zich in het eerste deel van 2011 grotendeels boven de 1,30 zal bewegen, om vervolgens in de zomer op te lopen naar 1,40 (zie figuur 2). Dit drukt de export naar niet-eurolanden. In 2012 zal de euro als gevolg van een verwachte verkrapping in het monetair beleid van de Fed verzwakken tot 1,30. De euro / pond koers ultimo 2010 was 0,86. Voor dit jaar wordt een geleidelijke versterking van het pond tot 0,80 voorzien. Uitgedrukt in euro's wordt het Nederlands product dus goedkoper voor de Britten. Dit is gunstig voor de Nederlandse uitvoer, omdat het Verenigd Koninkrijk een belangrijke exportmarkt is voor diverse agrarische producten.

Figuur 2 Euro/dollar koers versterkt tot 1,40 in 2011

Bron: ING Economisch Bureau

Tabel 1 Ontwikkeling productievolume, prijs en productiewaarde in 2009, 2010 (realisatie) en 2011 (raming) voor groenten en fruit

Groenten	2009	2010	2011
Prod.volume	2,5	3,0	1,0
Prijs	-20,0	31,0	1,5
Prod.waarde	-18,0	35,0	2,5

Fruit	2009	2010	2011
Prod.volume	12,0	3,0	-4,5
Prijs	-5,0	3,0	10,0
Prod.waarde	6,5	6,0	5,0

Bron: 2009: LEI, Wageningen UR; 2010: ING Economisch Bureau

Omvang tuinbouw in 2011 bijna € 10 miljard

De combinatie van een hoge vraag en een laag aanbod in vooral het groentesegmente leidde vorig jaar tot een dusdanig gunstige prijsontwikkeling dat de tuinbouwproductie (inclusief sierteelt) de waarde van € 9,5 mrd overschreed. Met een verwachte gemiddelde groei van bijna 4% wordt dit jaar waarschijnlijk net niet de grens van € 10 mrd overschreden. Tussen en binnen de segmenten van de voedingstuinbouw zijn de verschillen groot. Voor fruit steeg de productiewaarde slechts licht (naar € 579 mln), maar voor groenten fors (naar bijna € 2,2 mrd). Dit jaar gaan we er vooralsnog vanuit dat er een evenwichtiger marktsituatie is en de productiewaarden voor groenten en fruit met 2,5% resp. 5% zullen stijgen. Voor de middellange termijn zijn de vooruitzichten voor zowel glasgroente- als de potplantenteelt gunstig. De marktvraag groeit harder dan de productie. In de zomermaanden is de Nederlandse glasgroentesector oppermachtig en heeft geen concurrentie te duchten. De voorsprong van de Nederlandse potplantentelers wordt

door het buitenland niet meer ingehaald.

Lagere productiegroei tomaten en komkommers

In 2010 hebben de tomaten- en komkommerteelt een positief rendement laten zien; voor de paprikateelt waren de resultaten matig. De combinatie van een toegenomen retailvraag naar tomaten en tegenvallende buitenlandse productie in voor- en naseizoen leidde tot zowel hogere productie als hogere prijzen. De prijsstijging deed zich voor bij zowel trostomaten als losse tomaten. Bij de laatste soort kwam dit door een afnemend areaal.

Voor dit jaar wordt een kleine toename van de tomatenproductie verwacht. Een enquête onder de glasgroentetelers gaf aan dat één op de tien uitbreidingsplannen heeft. Bij komkommers waren er piekprijzen op momenten dat de markt veel komkommers nodig had. De markt verwacht dat er dit jaar een kleine uitbreiding plaatsvindt door nieuwbouw, maar ook door verschuiving van de teelt van paprika's naar komkommers.

De paprikateelt startte in 2010 met hoge prijzen. De hierdoor opgebouwde voorsprong verspeelde men aan het eind van het teeltseizoen als gevolg van het inzakken van de paprikamarkt. Veel paprikabedrijven blijven maar net in de zwarte cijfers. Voor 2011 wordt dan ook geen uitbreiding van het areaal verwacht, eerder een lichte krimp.

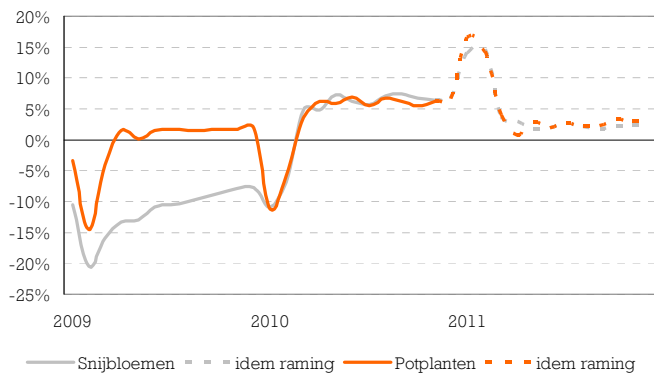
Fruit: verwachte omzetstijging in 2011 van 5%

2011 is begonnen met fors lage voorraden aan appels en peren dan een jaar eerder. Onder voorbehoud van niet nog slechtere weersomstandigheden dan in 2010, gaat ING Economisch Bureau voor het komende jaar uit van een productiedaling van 4,5% en een opwaartse prijsdruk (+10%). De in eerdere kwartaalberichten voorspelde stijging van de fruitprijzen in 2010 is redelijk goed uitgekomen. De als gevolg van ongunstige weersomstandigheden (te koud tijdens vruchtzetting en daarna te nat in oogstperiode) tegenvallende oogsten voor zowel appels als peren waren hiervoor de voornaamste reden. Dankzij de hoge voorraden na het prima oogstjaar 2009 kon er vorig jaar toch nog een volume-groei van 3% worden gerealiseerd. De groei van de productiewaarde is volgens het LEI uitgekomen op 6%.

Ook in 2011 hogere groei bij bloemen dan bij planten

Dankzij het samenspel van een kleine areaalvermindering, een toenemende vraag en een gunstige ontwikkeling van de eurokoers is de markt voor sierteeltproducten in 2010 weer terug op het peil van voor de crisis. Voor 2011 voorzien we een gematigde opgaande trend. De productiewaarde voor snijbloemen en potplanten zal met 5% resp. 4% kunnen toenemen. Het areaal zal naar verwachting gelijk blijven, maar dankzij een weer hogere efficiency en import zal het productievolume toch nog licht stijgen. In het plantensegment gaat het goed met de afzet van bloeiende planten (orchideeën e.d.), maar vanwege de op slot zittende kantorenmarkt moeizaam met de grote groene planten. De

Figuur 3 Maandelijks ontwikkeling cumulatieve exportwaarde (in % j.o.j.) van snijbloemen en potplanten in 2009, 2010 en 2011

Bron: Hoofdbedrijfschap Agrarische Groothandel; ramingen: ING

prijswontwikkeling van snijbloemen blijft positief dankzij vraaggroei binnen de Eurozone. In de eerste twee maanden zijn groeicijfers in de sierteelt van 15% reëel in verband met de enorme uitvoerdip in januari en februari vorig jaar. Na Valentijn 2010 nam de prijswontwikkeling over de hele linie fors toe. Ondanks een decemberdip vanwege de kou stegen de prijzen over het gehele jaar met ongeveer 8%, bij een aanvoertoe name - vooral van buiten de eurozone - van 1%. Bij potplanten was de productiegroei hoger dan de prijsgroei. De markt voor kamer- en tuinplanten ontwikkelt zich gestaag, mede dankzij toenemende verkoopinspanningen en het anticiperen op de populariteit van 'outdoorliving'.

Tabel 2 Ontwikkeling productievolum e, prijs en productiewaarde 2009-2011 bloemen en planten

Bloemen	2009	2010	2011
Prod.volum e	-2,0	1,0	1,0
Prijs	-6,0	8,0	4,0
Prod.waarde	-8,0	9,0	5,0

Planten	2009	2010	2011
Prod.volum e	4,0	3,0	1,5
Prijs	-2,0	2,0	2,5
Prod.waarde	2,0	5,0	4,0

Bron: LEI, raming 2011: ING Economisch Bureau

Richting 2015 zal er in de snijbloemeteelt een beperkt marktherstel zijn. Het beste toekomstperspectief is er voor tuinbouwbedrijven die een onderscheidend product telen, over goede verkoopcontacten en marketingconcepten beschikken en die een gezonde financiële basis hebben.

Akkerbouw: ook in 2011 gunstige prijswontwikkeling

De akkerbouwproductie is volgens het LEI vorig jaar met ongeveer 3% afgenomen. De opbrengsten voor granen, suikerbieten en voedergewassen waren lager dan in 2009, die

Tabel 3 Ontwikkeling productievolum e, prijs en productiewaarde 2009-2011 in de akkerbouw

Akkerbouw	2009	2010	2011
Prod.volum e	3,0	-3,0	1,0
Prijs	-3,0	26,0	6,0
Prod.waarde	-0,5	22,0	7,0

Bron: LEI, raming 2011: ING Economisch Bureau

voor aardappelen en uien bleef op hetzelfde peil. In euro's steeg de gemiddelde productie echter met meer dan 20%, dankzij veelal uitzonderlijke prijswontwikkelingen. Alle producten, op uien na, stegen in prijs, granen zelfs met 70%.

Wij voorzien voor 2011 een aanhoudend gunstige prijswontwikkeling. Normaliter zal de geproduceerde hoeveelheid dit jaar na een - mede vanwege matige groei- en oogstomstandigheden - mager 2010 hoger moeten uitkomen. De productiewaarde stijgt dit jaar naar verwachting met circa 7%.

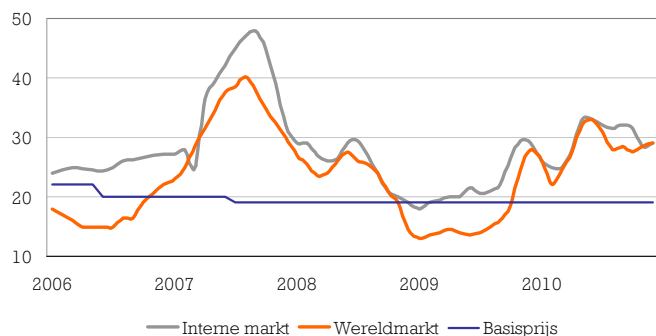
De in het vorige kwartaalbericht vanwege het ongunstige weer voorziene tegenvallende ontwikkeling van de productievolumes heeft zich dus inderdaad voorgedaan. De aardappelprijzen zijn echter met +25% nog veel sterker gestegen dan verwacht. En nog altijd is er meer vraag dan aanbod van consumptieaardappelen. Vooral de industrie heeft het moeilijk om aan product te komen. Op basis van de ontwikkelingen op de termijnmarkt stijgt de prijs naar € 32 per 100 kilogram. Dit hoge niveau zal ook de contractprijzen voor het nieuwe jaar positief beïnvloeden. De pootgoedhandel zal meeprofiteren. Het aanbod is beperkt en de vraag zal zeker aantrekken.

De uienprijzen bevinden zich nog altijd boven het langjarige gemiddelde, bij een afwachtende markt. De richting voor de prijswontwikkeling in de loop van 2011 is nog onduidelijk. De meeste bedrijven hebben nog behoorlijke voorraden en zijn afwachtend. Wel is de kwaliteit van de uien minder en zullen meer uitgaven voor sortering nodig zijn. Het ongunstige winterweer zet de uitvoer momenteel enigszins onder druk, maar het hoge exportniveau van vorig jaar zal naar verwachting in het oogstjaar 2010/2011 zeker niet lager liggen. Ook de graan- en maïsprijzen blijven hoog. Wereldwijd stijgt de vraag naar granen, vanuit de toenemende voedselbehoefte, maar ook naar maïs door producenten van bio-ethanol.

Herstel melkveehouderij lijkt structureel

Dankzij een zeer gunstige ontwikkeling van zowel productie als prijs is vorig jaar het forse verlies aan productiewaarde in 2009 in één klap goedgemaakt. De halverwege vorig jaar door ons voor 2010 geraamde prijsstijging van 10% is zelfs dubbel zo hoog geworden. Ook de geproduceerde hoeveelheid steeg met 2,2% meer dan verwacht. Hiermee stevent Nederland wederom af op de situatie dat superheffing moet worden betaald. Momenteel wordt er circa 3% boven het quotum geproduceerd. Een zachte landing is dan ook niet te verwachten. Dit blijkt ook uit de handel in melkquota. Deze

Figuur 4 Opbrengst van melk *

Bron: Nieuwsbrief januari 2011 van Productschap Zuivel.

* Op basis van Nederlandse noteringen resp. wereldmarktprijzen voor boter en mager melkpoeder (in € per 100 kg melk met 3,7% vet).

blijft - ondanks de afschaffing in 2015 - volop draaien, op een stabiel op het niveau van de voorgaande twee jaar.

Tabel 4 Ontwikkeling productievolumen, prijs en productiewaarde 2009-2011 melk

Melk	2009	2010	2011
Prod.volumen	0,5	2,0	3,0
Prijs	-23,0	22,5	2,0
Prod.waarde	-22,5	25,0	5,0

Bron: LEI, raming 2011: ING Economisch Bureau

De gemiddelde melkprijs in Nederland was in 2010 ruim € 31,50 per 100 kg. Momenteel wordt circa € 35 betaald. Zeker in de eerste helft van het jaar zullen de prijzen hoog blijven. Een risico voor de bedrijfsvoering vormen de oplopende kosten van kracht- en ruwvoer, zoals snijmais en pulp. Wij verwachten dat het herstel geen incident is, maar structureel, gefundeerd door een aanhoudende markt vraag, vooral vanuit China en Rusland. De uitvoer naar deze twee landen zal dit jaar naar verwachting nauwelijks worden getemperd door de dit jaar oplopende euro/dollar koers.

Trend voor varkens in 2011 zeer onzeker

De varkenshouderij wordt niet alleen gekenmerkt door een zeer volatiele prijsontwikkeling, maar ook door rentabiliteitsverschillen, tussen de jaren en binnen een jaar. Per saldo daalde in 2010 de rentabiliteit in de varkenshouderij. Varkenshouders zagen vorig jaar zowel de productiehoeveelheid als de prijs dalen. Vanwege het cyclische karakter van de varkensmarkt wordt na de krimp van de productiewaarde in 2009 en 2010 voor dit jaar een herstel van de productiewaarde verwacht van circa 4%.

De productiegroei in 2009 en 2011 lijkt in strijd met de toegewezen varkensrechten, echter het aantal geproduceerde biggen per zeug neemt toe, alsmede het gewicht van de geslachte varkens.

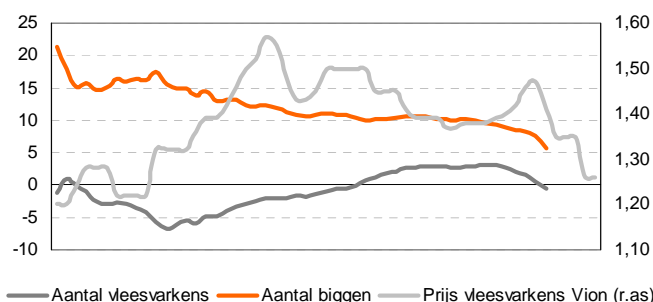
Tabel 5 Ontwikkeling productievolumen, prijs en productiewaarde 2009-2011 varkens

Varkens	2009	2010	2011
Prod.volumen	3,5	-0,5	1,5
Prijs	-9,0	-3,0	2,5
Prod.waarde	-6,0	-3,5	4,0

Bron: LEI, raming 2011: ING Economisch Bureau

In hoeverre het wegvallen van de Duitse vraag naar varkensvlees doorwerkt op de Nederlandse productievolumes en prijzen is nog onduidelijk. Het meest waarschijnlijke is dat de prijzen en daarmee de uitvoerwaarde van varkensvlees op korte termijn tijdelijk daalt. Dit blijkt ook uit figuur 5. Echter, na een aantal weken zullen de Nederlandse producenten van varkensvlees naar verwachting juist gaan profiteren van het weer aantrekken van de Duitse vraag.

Figuur 5 Ontwikkeling*1 export vleesvarkens en biggen per week in 2010 ten opzichte van 2009 en prijs vleesvarkens 2010 en januari 2011*2

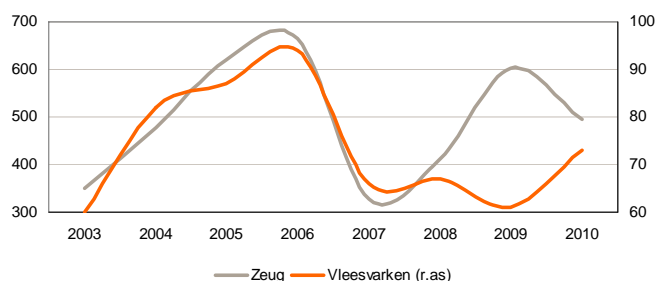
Bron: PVE; *1 in % j.o.j., cumulatief, *2 in € per kg geslacht gewicht.

In deze branche wordt de bedrijfsproductiviteit onder meer gemeten aan de hand van de voerwinst¹ per gemiddeld aanwezig dier per jaar. Voor vleesvarkens steeg deze vorig jaar, voor zeugen daalde de voerwinst (zie figuur 6). Vooral in het tweede halfjaar daalde het saldo in de zeughouderij sterk, een gevolg van de hogere voerprijzen. Hierdoor steeg de kostprijs van € 1,55 in juli 2010 naar € 1,72 per kg aan het eind van het jaar. Zeker voor de eerste helft van 2011 verwachten we aanhoudend hoge voerprijzen en druk op de voerwinst. Daarnaast zullen de kosten voor mestafzet ten opzichte van vorig jaar verder oplopen.

Voor de komende jaren blijft productie efficiency het belangrijkste aandachtspunt. Mede daarom blijven toekomstgerichte varkensbedrijven investeren in schaalvergroting. Bijkomende investeringseis is dat varkenshouders voor 2013 bestaande stallen moeten aanpassen op het gebied van milieu en dierwelzijn. Een deel van de bedrijven zal om deze

¹ Voyerwinst is gelijk aan de omzet en aanwas levende have minus de voerkosten (zonder fiscale herwaardering).

Figuur 6 Voerwinst (in €, exclusief BTW) voor varkens en zeugen

Bron: Agrovision en ING

redenen niet meer investeren en het bedrijf beëindigen. Het aantal geslachte en geëxporteerde varkens nam vorig jaar minimaal toe (+0,2%), de biggenexport groeide fors (+14%). De notering van Vion voor vleesvarkens was in 2010 gemiddeld 4% hoger dan in 2009.

Redelijk perspectief voor rosékalveren

De rundvleesmarkt groeit nauwelijks in Europa. Een groot deel van het rundvlees wordt geïmporteerd. Anderzijds is 90% van de kalfsvleesproductie in Nederland voor export bestemd. Door openstelling van Turkije voor rundvlees is vooral het perspectief voor de markt voor rosékalveren goed. De marktprijsstelling van het rosévlees is gekoppeld aan de marktprijs voor witvlees: de verhouding is gemiddeld circa 0,6. De verwachting is dat de prijs iets kan stijgen dankzij een door het economisch herstel gedreven positieve ontwikkeling van de Europese consumptie. Buiten de eurozone zal de export vanwege de verwachte verdere versterking van de euro overigens wel tegenvallen.

Tabel 6 Ontwikkeling productievolume, prijs en productiewaarde 2009-2011 kalveren

Kalveren	2009	2010	2011
Prod.volume	1,5	2,5	2,0
Prijs	0,5	1,0	1,5
Prod.waarde	2,0	3,5	3,5

Bron: LEI, raming 2011: ING Economisch Bureau

Rendementsontwikkeling pluimveehouders omlaag

Pluimveehouders beleefden in tegenstelling tot onze verwachtingen een half jaar geleden een matig tot slecht jaar, voor zowel vlees als eieren. Voor vleespluimvee was er nog een minimale groei van productievolume en prijs. De consumptie had beperkt last van het nieuws over ESBL besmetting. Wel hebben de gestegen mengvoerprijs en de sterke stijging van de graanprijs (kuikenmesters mengen vaak graan bij) de kostprijs verhoogd ten opzichte van 2009. Voor 2011 verwachten we voor vleespluimvee een stagnatie valse start van het jaar en heeft waarschijnlijk een aantal we-

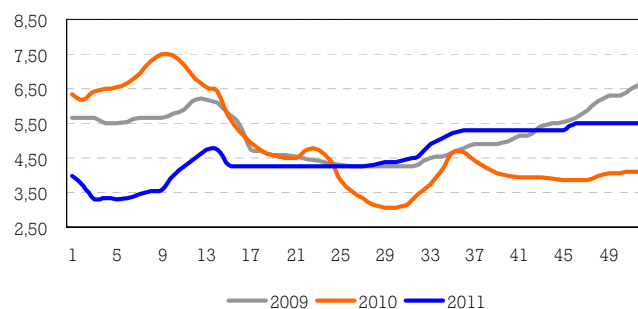
Tabel 7 Ontwikkeling productievolume, prijs en productiewaarde 2009-2011 pluimvee en eieren

Vleespluimvee	2009	2010	2011
Prod.volume	3,0	1,0	1,0
Prijs	-4,5	0,5	-1,0
Prod.waarde	-1,5	1,5	0,0
Eieren	2009	2010	2011
Prod.volume	4,0	2,0	0,0
Prijs	14,5	-15,0	- 5,5
Prod.waarde	19,0	-13,5	- 5,5

Bron: LEI, raming 2011: ING Economisch Bureau

ken een drukkend effect op de consumptie en de prijs van vlees en eieren, zeker op de omvangrijke Duitse afzetmarkt. Voor eieren was de prijsontwikkeling vorig jaar na het eerste kwartaal al dusdanig negatief dat het topjaar 2009 alweer bijna is vergeten. Door de dioxineaffaire is 2011 met forse prijsdalingen begonnen. De handel verwacht pas na Pasen een verbetering van de markt. Uitgangspunt hierbij is dat het verbod per 2012 van traditionele kooihuisvesting gehandhaafd blijft en langzamerhand zal leiden tot toenemende uitvoer naar Zuid-Europa. Aangezien de prijzen in het eerste kwartaal veel lager zijn dan het eerste kwartaal vorig jaar, zal de gemiddelde eierprijs dit jaar echter naar verwachting toch zo'n 5,5% onder het gemiddelde niveau van 2010 uitkomen.

Figuur 7 2011 matig jaar voor eierprijzen

Bron: PVE; raming 2011: ING; * Aanbiedingsprijs consumptie-eieren in €/100 stuks, excl. BTW, klasse L (63-73 gram)

Op middellange termijn zijn de vooruitzichten voor vlees- en legpluimveehouders goed. Wereldwijd is de consumptietrend prima en Nederlandse producenten scoren kwalitatief steeds beter op het vlak van dierwelzijn, milieubelasting en - dankzij innovatieve verpakkingstechnologie - lang houdbaar pluimveevlees.

Meer weten?
Kijk op ING.nl
Of bel met

Henk van den Brink,
Sectoreconoom Agrarisch
020 56 39 506

Cor Bruns,
Manager Agrarisch Advies
020 57 60 874

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 25 januari 2011.

